

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ
НАМНУКРАЇНИ»
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ»ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
КВНЗ «ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ, ІНКЛЮЗИВНОЇ І ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТИ

20 жовтня 2022

Збірник наукових праць

Харків 2022

УДК: 376+37.04:316.61+37.091.3:613

А 43

Редакційна колегія:

Головний редактор – **Бойчук Юрій Дмитрович**, д. п. н., професор, член кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди;

Заступник головного редактора – **Бережна Світлана Вікторівна**, д. філософ. н., професор, проректор з наукової, інноваційної і міжнародної діяльності ХНПУ імені Г.С. Сковороди;

Члени редакційної колегії:

Бацилєва Ольга Валеріївна – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Галій Алла Іванівна – кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Коваленко Вікторія Євгенівна – кандидат психологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри спеціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Комісова Тетяна Євгенівна – кандидат біологічних наук, доцент, професор кафедри, завідувач кафедри анатомії і фізіології людини імені Я.Р. Синельникова, координатор з наукової роботи факультету природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти

Микитюк Сергій Олександрович – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди,

Науменко Наталія Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

«Актуальні питання спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти», (20 жовтня 2022 р.) / за загальною редакцією проф. Бойчука Ю. Д. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022.

У збірці представлено матеріали регіонального круглого столу метою якого було обговорення питань створення здоров'язбережувального і безпеко-орієнтованого освітнього середовища у закладах освіти в умовах військового стану, визначення шляхів збереження фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я дітей, підлітків та студентської молоді в умовах військового стану, досвіду здоров'язбережувальної роботи в закладах освіти в умовах військового стану; висвітлення технологій навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами в закладах спеціальної освіти та з інклюзивним навчанням в умовах військового стану.

Для фахівців у галузі спеціальної та інклюзивної освіти, викладачів, аспірантів і здобувачів закладів вищої освіти

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Протокол № 11 від 16.11.2022 р.

©Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Положій С. І. Ціннісні орієнтації старших школярів з інтелектуальними порушеннями.....	142
Полякова Н. А. Результати дослідження рівня та якості сформованості навичок читання учнів з інтелектуальними порушеннями.....	146
Потанчук М. М. Експериментальне дослідження рівня розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня в процесі ігрової діяльності з використанням lego-технології.....	152
Радченко Я.А. використанням інформаційно-комунікаційних технологій при навчанні дітей з мовленнєвими порушеннями під час воєнного стану.....	159
Ракульцева М. Корекція мовленнєво-рухових порушень у дітей старшого дошкільного віку із заїканням у процесі логоритмічних занять.....	163
Романова Н.Ю. особливості саморегуляції та самоконтролю у молодших школярів із ЗПР при опануванні ними писемним мовленням.....	169
Сергієнко Г. В. Ігри та ігрові вправи як ефективні засоби корекції на етапі автоматизації звуків у дітей старшого дошкільного віку.....	175
Сердюкова Є.О. Використання природнього матеріалу в логопедичній роботі з дітьми із ЗНМ III рівня.....	180
Слонь К.В. Особливості роботи з подолання фонетико-фонематичних порушень у дітей із заїканням.....	184
Сотнікова О.П. Використання музикотерапії у роботі з дітьми з порушенням слуху.....	189
Тома Ю.В. Дидактична гра як засіб формування зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.....	193
Швидка Д.В. Роль сім'ї у процесі корекційно-виховної роботи з дітьми з порушенням мовленнєвого розвитку.....	195

пояснюючи, що вони зробили: «подружили» слова в реченні, поставили слова по порядку.

5. Автоматизація звуку в самостійному мовленні. На цьому етапі діти досить вже непогано вимовляють звук у словах та реченнях, і настає останній етап автоматизації - зв'язне і самостійне мовлення. На цьому етапі роботи використовуються різні перекази, складання оповідань за картиною і за серією картин. Ці види роботи нерідко стомлюють дітей, тому для того, щоб викликати інтерес, можна використовувати перекази і розповіді з використанням іграшок, перекази-драматизації, вірші-драматизації.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що поглиблена робота з автоматизації звуків з використанням ігор та ігрових вправ дозволяє прискорити процес, викликає інтерес до корекційних занять, підвищує рівень мовленнєвого розвитку дітей з дислалією.

Література

1. Логопедія. Підручник. За ред. М. К. Шеремет. - К.: Видавничий Дім "Слово", 2010. 369 с.
2. Савченко М.А. Методика виправлення вад вимови у дітей. – К.: Рад. школа, 1983. 165 с.

Сердюкова Є.О.

магістрант спеціальності «Логопедія»

Науковий керівник: Туренко Н.М.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний

університет імені Г.С. Сковороди

ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНОГО МАТЕРІАЛУ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ІЗ ЗНМ ІІІ РІВНЯ

Постановка проблеми

Проблема мовленнєвого розвитку у дітей із ЗНМ ІІІ рівня актуальне вже протягом багатьох років. Адже, саме в ранньому віці дитина пізнає комунікативні навички в силу особливої чутливості до явищ мовлення, до спілкування, саме тоді в людини прокидається інтерес до осмислення мовленнєвого досвіду. На мою думку, у роботі з дітьми із ЗНМ ІІІ рівня, використання природних матеріалів є дуже важливим. Так як, це спонукає дитину до інтересу у вивченні природи, структурує уявлення про характеристики та властивості об'єктів живої та неживої природи. Природні матеріали мають такі переваги: вони є екологічними, легкодоступними; дитина щодня контактує з природними матеріалами, що спонукає до активної роботи на заняттях з розвитку звуковимови у дітей з ЗНМ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Мовленнєвий розвиток у дітей проходить ті ж самі етапи і підкорюється однаковим законам, як при нормі так і при патології. Але між ними є дуже важливі відмінності, які дозволяють зробити висновок про мовленнєве недорозвинення

дитини. У працях Т. Філічевої, О. Грибової, Р.Левіної, Г. Чиркіної та ін., представлена психолого-педагогічна характеристика дітей із загальним ЗНМ. Е. Мастюкова, Г. Грибанова, К. Лебединська та І. Левченко у своїх працях писали, що труднощі комунікації, негативні емоційні переживання при усвідомленні обмежень пов'язаних зі станом здоров'я є найбільш частими в структурі порушення у дітей з мовленнєвими патологіями.

Сучасні дослідники, зокрема Ю.В.Рібцун, А.М.Богущ, Л.І.Трофименко акцентують увагу на доцільності побудови занять з формування та розвитку звуковимови, опираючись на оточуюче середовище, використання природних елементів. Ю.В.Рібцун пояснює доречність використання природних матеріалів тим, що дітям дошкільного віку властива цікавість, інтерес до трудової діяльності, що сприяє розвитку пізнавальної та мовленнєвої активності. Таким чином, долучення до занять природних матеріалів допомагає сформувати екологічне мислення, повагу до праці, наслідування природних звуків. Л.І.Трофименко вказує на результативність використання природних матеріалів (листя, круп, піску) у автоматизації та диференціації звуків («тс» - як сиплеться пісок, «шшш» - як шелест листя). А.М.Богущ наголошує на використанні у методиці роботи з формування звуковимови дошкільників іграшок, що дозволяють взаємодіяти з піском, водою та снігом. Це стимулює дрібну моторику, тактильні відчуття. У природних умовах сприяє наслідуванню звуковимови, закарбовуванню правильного звучання слів.

Мета статті

Висвітлити досвід використання природного матеріалу у корекції звуковимови дітей із ЗНМ III рівня.

Виклад основного матеріалу

Як відомо, проблеми з мовленням потребують пильного спостереження та своєчасного вирішення. Порушення мовленнєвого розвитку та звуковимови мають діапазон від простої заміни звуків до неможливості розуміти або використовувати мовлення під час комунікації.

Загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ)- це різноманітні складні розлади мовлення, через які порушене формування всіх компонентів мовленнєвої системи, які належать до звукової та лексико-граматичної сторони при нормальному слухові та відносно збереженому інтелекті [2, с. 26].

В логопедичній діяльності з корекції проблем звуковимови у дитини із ЗНМ III рівня, є застосування різноманітних природних матеріалів. Корекція звуковимови відбувається на таких етапах: підготовчому, основному та заключному [1, с. 94].

На першому етапі роботи потрібно змотивувати дитину на взаємодію з логопедом, налаштувати її на роботу, підготувати до заняття активізувати артикуляційний апарат. Можна використовувати такі природні матеріали: камінці, квіти, шишки, пир'ячко. Але завчасно потрібно переконатися в тому, що у дитини не має алергії на природні та рослинні подразники.

Вправи які використовуються на цьому етапі: 1. «Квітковий аромат» - глибокий вдих через ніс, повільний, подовжений видих через рот; 2. дихальна

гімнастика «Подуй на кульбабку», «Подуй на пір'їнку», коли відбувається налаштування артикуляційного апарату; 3. масаж обличчя - дитина проводить по артикуляційним зонам різними природними матеріалами: шишками, камінчиками, горіхами; 4. прослуховування звуків природи (співу птахів, шелесту листя) – з метою розслаблення дитини, настроювання на роботу, підготовки до диференціації звуків в процесі заняття («Хто це співає?», «На який звук схоже?», «В яких словах зустрічається такий звук?»).

Актуальними на цьому етапі є такі ігри:

- гра «У кого яка пісня?». В якості прикладу пропонуємо дитині послухати, як звучать різні тварини та об'єкти природи. «Комарик каже - зззз, вітер дме - сссс, жук дзижчить - жжжж, тигр гарчить – рррр» ... Потім дорослий вимовляє звук, а дитина відгадує, хто співає цю пісню.

- гра «Злови звук». Дитині пропонують «зловити» (грюкнути) звук, наприклад, «А». А потім вимовляють ряд звуків: А, О, І, А, У, О, А, У, А, О, У, І, И, У і ін. Дитина має стукнути камінчиком коли чує відповідний звук «А».

На основному етапі логопед здійснює налаштування та роботу з постановки певного звуку, тренує правильність звуковимови, розвиває артикуляцію, робить вправи цікавими для дитини. Дуже важливо щоб дитина сама проявляла ініціативу. На цьому етапі рекомендується використовувати такі природні матеріали: пісок, вода, крупа, камінці. Використовують такі ігри: 1. гра «Що звучить?» - дитина відвертається, дорослий за допомогою підручних предметів (паличок, камінчиків та ін.) видає звуки (наприклад, стукає камінчиком по столу, по трубі, по підлозі). Дитина має вгадати, як вийшов такий звук. 2. гра «Поплескаємо в долоні». Дитина повторює ритмічний малюнок що пропонує логопед (стукаючи камінчиками, паличками, гілочками). Наприклад, два стуки, пауза, один стук, пауза, два стуки. У ускладненому варіанті малюк повторює ритм із заплющеними очима. Гра спрямована на розвиток фонематичного сприйняття.

Ігри з природними матеріалами та казковими персонажами є більш ускладненим варіантом роботи, що сприяє розвитку дрібної моторики, розвиває сенсорне сприйняття та тренує звуковимову дитини.

Прикладами взаємодії можуть бути такі моделі:

- «Допоможи зайцю, лисиці, дійти до житла». Дитина «крокує» пальчиками по гудзикам, камінчикам, промовляючи мовний матеріал.

- «Доріжки складів» - дитина промовляє склади, проводячи пальчиком по лініях або натискаючи пальчиком на малюнку, накручуючи листячко, натискаючи на гілочки/камінці ... (вимовлення складів з будь-яким рухом).

- «Знайди пару, яка звучить однаково» (серед пластикових яєць з крупою), «Вгадай, що шумить?» (яка крупа у пластиковому яйці), «Вгадай, хто прийшов у гості: мама чи малюк?» (Відтворення тихого або гучного звуконаслідування).

Вправи з рухом пальців рук, з малюванням ламаних ліній та спіралей, з розкладанням паличок, з малюванням пальцем узорів у крупі, піску, манці. Ці вправи щодо розвитку пальцевої моторики для автоматизації звуків у складах

стимулюють дії мовних зон кори мозку, що позитивно позначаються на виправленні дефектів вимови в дітей, удосконалюють увагу і пам'ять, полегшують засвоєння навичок письма в подальшому розвитку дитини.

Позитивний ефект становить пісочна терапія із долученням природних матеріалів, але не лише в межах «викладання» малюнку на піску.

В процесі формування звуковимови дитина може малювати/ліпити літери з піску («вкарбовуючи» усвідомлення зв'язку «літера-звук»).

На завершальному етапі, проводиться закріплення навичок та вмінь, мотивування дитини на подальшу працю, активізація моторики з метою оптимізації міжпівкульових зв'язків. Проводять такі ігри: 1. «Чарівний мішечок», де на дотик потрібно визначити, що потрапило в долоню; 2. масаж м'язів кистей із використанням сухого басейну з різною крупюю; 3. пальчикова гімнастика з використанням шишок, горіхів, каміння; 4. пальчикові ігри («Попелюшка», де треба відсортувати різну крупу).

Відповідно, при систематичній діяльності, розвитку та взаємодії з дитиною, відбувається: вдосконалення розвитку наглядно-дієвого мислення; формування навичок емоційного та ситуативного спілкування; вдосконалення уваги та фантазії дитини; збагачується словник, розвиток зв'язного мовлення; розвивається фонематичне сприйняття та покращується звуковимова [3, с. 94].

Рекомендовані вправи з розвитку звуковимови: 1. прослуховування та відтворення звуків природи, співу птахів, голосів тварин; 2. метод малювання літер за манною крупюю для співвідношення графічного образу літери зі слуховим; 3. кінезіологічні казки, артикуляційні гімнастики, логоритмічні вправи з лексичних тем; 4. природний матеріал під час навчання грамоті (визначення кількості слів у реченні за допомогою листя, складів за допомогою шишок, звуків за допомогою каменів).

Приклад заняття з дітьми із ЗНМ III рівня:

1. Вправа «Розмалуй тваринку»: на аркуші А4 зображена тваринка, яку потрібно викласти крупями, пісчинками, насінням. Мета: характеристика сипучого матеріалу, опис кольору, розвиток дрібної моторики, самостійності, алгоритму виконання дій. Складання двоступінчастих інструкцій (візьми клей, пензлик намасти аркуш; розділи матеріали за кольорами та охарактеризуй їх – животик (який?) рожевий, оченята (які?) зелені).

2. Вправа «Доріжка з камінчиків»: потрібно за зразком відтворити доріжку з камінців, даючи характеристику: маленький, холодний, зелений, круглий, гладкий. Таким шляхом відбувається розвиток: активного словника, правильної звуковимови, формування артикуляції, моторики, уваги, пам'яті.

3. Казкотерапія з елементами природних матеріалів «Моя весела Веселка» - створення аплікації веселки, та створення власної міні-казки про кольори веселки. Розвиток зв'язного мовлення, відмінювання частин мови, уяви, фантазії, активізація словникового запасу та самостійності дитини у побудові роботи.

4. Робота з піском у пісочниці – створення анімації, розвиток просторової уяви, логічного мислення, дрібної моторики.

5. Викладання візерунків за аналогією із паличок/сірників. Таким чином дитина вчить напрями: право, ліво, вгору, вниз – розвивається просторова орієнтація; логіка, уява.

Висновок

Отже, фонематичне недорозвинення у дітей, що мають ЗНМ 3 рівня проявляється, в основному, в несформованості процесів диференціації звуків, що зумовлює необхідність систематичної роботи та створення маршруту з підвищення рівня розвитку мовлення та формування відповідних мовленнєвих компетенцій у дітей із ЗНМ. Якщо постійно приділяти увагу дитині, проводити з нею розважальні ігри і вправи та звернутися до спеціалістів, то можна з легкістю покращити її комунікативні навички. В нас час не багато логопедів використовують природні матеріали для покращення мовлення дитини. Але, на мою думку, це є дуже корисним, так як дитина не тільки покращує собі мовлення, а й ближче знайомиться з природою.

Література

1. Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації: матеріали III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції – Суми: ФОП Цьома С. П., 2019. – 272 с.
2. Андрусишина Л. Є. До питання про диференційну діагностику в логопсихології / Л. Андрусишина // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. - 2013. - № 4. - С. 23-27.
3. Богущ А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти / А. М. Богущ. – О. : Ярослав, 2004.
4. Богущ А.М., Гавриш Н.В., Саприкіна О.В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2009. – 408 с.

Слонь К.В.

магістрант спеціальності «Олігофренопедагогіка»

Науковий керівник: Казачінер О.С.

доктор педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ПОДОЛАННЯ ФОНЕТИКО- ФОНЕМАТИЧНИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАЇКАННЯМ

Постановка проблеми. В умовах модернізації освіти в Україні, реалізації Концепції мовної освіти, Державних стандартів початкової школи в Україні, значна увага приділяється формуванню мовленнєвої компетенції дитини, вихованню мовної особистості, яка «володіє виражальними засобами рідної мови, всіма її видами і типами, спроможна вільно міркувати, логічно й послідовно висловлювати свої думки, пояснювати, доводити власні судження й переконання.

Категорія дітей із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) достатньо різноманітна. До неї належать діти з афазією, алалією, дизартрією, ринолалією,